

Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

== Izpitna pola 2 ==

Narodna zgodovina

Četrtek, 27. avgust 2009 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Kandidat dobi dva ocenjevalna obrazca.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalna obrazca).

Izpitna pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli. Pri reševanju si pomagajte s slikovnim gradivom.

Rešitve, ki jih pišete z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte **v izpitno polo** v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z nič (0) točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 2 prazni.

[illegible]

Prazna stran

OBRNITE LIST.

SLOVENCİ V SREDNJEVEŠKEM RIMSKO-NEMŠKEM CESARSTVU

1. V 10. stoletju se je iz vzhodne frankovske države oblikovalo Rimsko-nemško cesarstvo, znotraj katerega so živeli tudi naši predniki. Na JV države je bila na vladarjev ukaz oblikovana Velika Karantanija (Vojvodina Koroška), sestavljena iz številnih krajin in grofij, ki so vključevale tudi s Slovenci poseljena področja.

Navedite vzrok za ustanovitev Velike Karantanije.

(1 točka)

2. Po prenehanju sovražnih vdorov z vzhoda je Velika Karantanija razpadla. Mejne krajin in grofije so se začele medsebojno povezovati. Ob koncu povezovalnega procesa so se oblikovale pokrajine oziroma dežele, znotraj katerih smo živeli Slovenci v nadaljnjih stoletjih. Z uporabo zemljevida 1 navedite mejne krajin, ki so se v celoti ali delno združile v Kranjsko in Štajersko.

(2 točki)

Zemljevid 1: Mejne krajin in grofije Velike Karantanije

(Vir: Jernejčič, R. A., 2000: Zgodovina na maturi, str. 36. DZS. Ljubljana)

3. Goriška dežela se je oblikovala iz dinastičnega teritorija, ki se je odcepil od Furlanske krajine. Imenujte dinastijo, ki je to odcepitev izvedla.

(1 točka)

4. Z vključitvijo slovenskega ozemlja v rimsko-nemško cesarstvo so se zrušili stari odnosi, značilni za karantansko družbo. Začel se je proces fevdalizacije, ki je ob svojem koncu v grobem razslojil družbo na vladajoče plemstvo in podložnike. Spremembo položaja so pri nas občutili zlasti kosezi.

Naštejte dva privilegija, značilna za koseze ob začetku fevdalizacije.

Kakšna je bila usoda večine od njih ob koncu tega procesa?

(3 točke)

5. Večina zemlje v fevdalni družbi je bila razdeljena na zemljiška gospostva. Prvotna gospodarska oblika zemljiškega gospostva je bilo tako imenovano pridvorno gospodarstvo. Obkrožite črke pred tremi pravilnimi trditvami, povezanimi z značilnostmi pridvornega gospodarstva.

(3 točke)

- A Pridvorno zemljo so obdelovali hlapci ali podložniki v obliki tlake.
- B Središče zemljiškega gospostva je navadno pomenila župnijska cerkev.
- C Najmanjši del zemljiškega gospostva je bil razdeljen na podložniške kmetije (hube).
- D Huba je bila podložniška kmetija, ki je zadostovala za preživetje ene kmečke družine.
- E Del zemljiškega gospostva je bilo srenjsko zemljišče, na katerem so bili gozdovi in pašniki.
- F Srenjsko zemljišče je lahko izkoriščal le zemljiški gospod.

6. V drugi polovici 13. stoletja je Rimsko-nemško cesarstvo zajela politična kriza. Država je ostala za skoraj dvajset let brez vladarja. Nastalo situacijo je s pridom izkoriščalo zlasti visoko plemstvo in širilo svojo dinastično posest. Mednje sodi tudi češki kralj Otokar II., ki je svojo oblast uspešno širil prek naših dežel proti Jadranskemu morju.

Z uporabo zemljevida 2 odgovorite na zastavljena vprašanja.

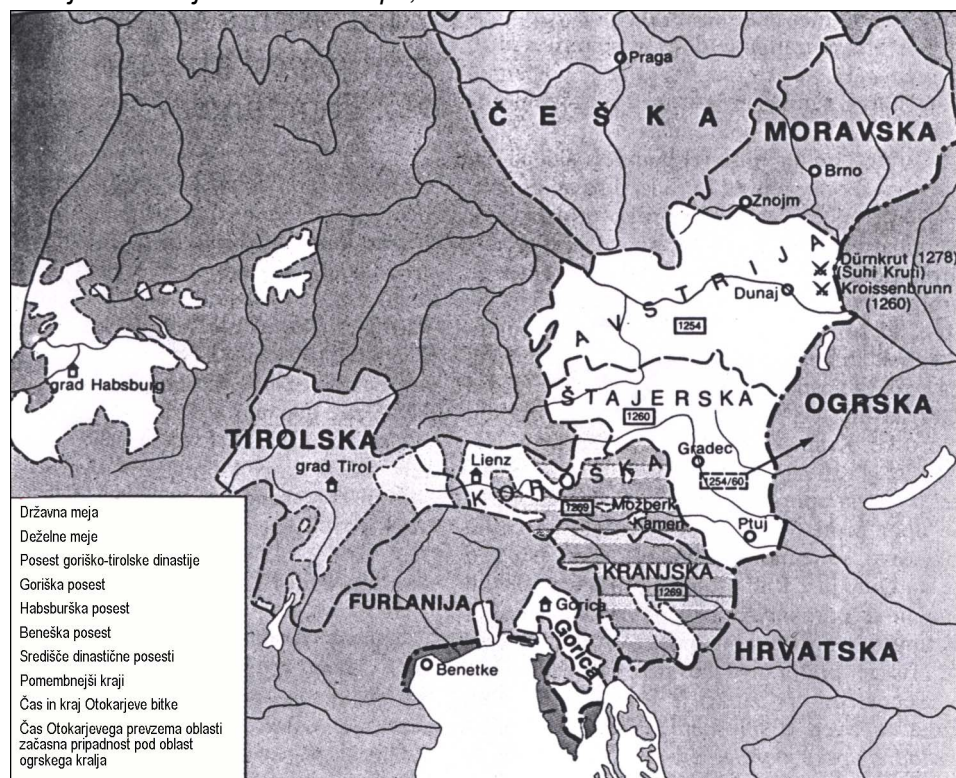
Navedite tri slovenske dežele, ki jih je osvojil Otokar II.

Navedite ime novega cesarja, ki so ga volilni knezi izvolili ob koncu medvladja, in dinastijo, ki ji je pripadal.

Kakšna je bila usoda Otokarja II.?

(3 točke)

Zemljevid 2: Boj za Vzhodne Alpe, 1250–1286

(Vir: Zgodovina Slovencev, str. 207. Cankarjeva založba. Ljubljana, 1979)

7. Posebno mesto v naši zgodovini pripada celjski dinastiji. Bila je ena najvplivnejših rodbin svojega časa.

V krajšem razmišljanju opišite vzpon, vrhunec in zlom Celjskih. Pri tem upoštevajte naslednje elemente: navedite, kako so Celjski večali svoj vpliv in posesti; navedite dva člana dinastije, ki sta družini prinesla najvišje naslove in največ ozemlja (bila najuspešnejša); opišite vzrok za rodbinsko povezavo z Luksemburžani; vzrok za spor z madžarskim plemstvom in posledice tega spora. Pri oblikovanju odgovora si pomagajte tudi s priloženim virom.

(5 točk)

Ko je prišel kralj Ladislav z grofom Ulrikom čez Donavo (proti Beogradu), je prišel k Celjanu neki Madžar in ga skrivaj svaril, naj nikar ne hodi s kraljem v grad, sicer se iz njega ne bo več vrnil živ ... Tisto noč je imel grof Ulrik hude skrbi, ker je vedel, da je v gradu skritih mnogo vojakov. Zjutraj sta bila kralj in grof Ulrik pri maši. Še preden je bila maša končana, so poslali Laszlo Hunyadi, Silagij Mihael in nekateri drugi ogrski gospodje po celjskega grofa, naj hitro pride k njim v posvet zaradi važnih stvari, ki jih brez njega ne morejo rešiti. Komaj je prišel med velikaše, ga je Laszlo Hunyadi napadel, kaj dela na Ogrskem, ali nima dovolj gospostva, da si še na Ogrskem išče premoženja in časti ...

(Vir: Jernejčič, R. A., 2000: Zgodovina na maturi, str. 40. DZS. Ljubljana)

8. Po izumrtju celjske rodbine je večina njihove posesti dobila dinastija, ki je bila Celjskim ves čas največji konkurent.
Katera dinastija je pridobila največji del celjske dediščine in zakaj?

(2 točki)

9. Agrarna kolonizacija je bila sestavni del življenja srednjeveškega človeka. Vzroki zanjo so bili različni, posledice pa vidne na gospodarskem, političnem, socialnem in na etničnem področju. Povežite posamezne faze kolonizacije na Slovenskem v levem stolpcu z ustreznim opisom v desnem stolpcu tako, da zapišete ustrezno veliko tiskano črko iz levega stolpca na ustrezno črtilo v desnem stolpcu.

(2 točki)

A I. faza kolonizacije	_____	Višinska kolonizacija
B II. faza kolonizacije	_____	Dodatna, netipično agrarna kolonizacija
C III. faza kolonizacije	_____	Notranja in nižinska kolonizacija
D IV. faza kolonizacije	_____	Kolonizacija, usmerjena v panonsko območje

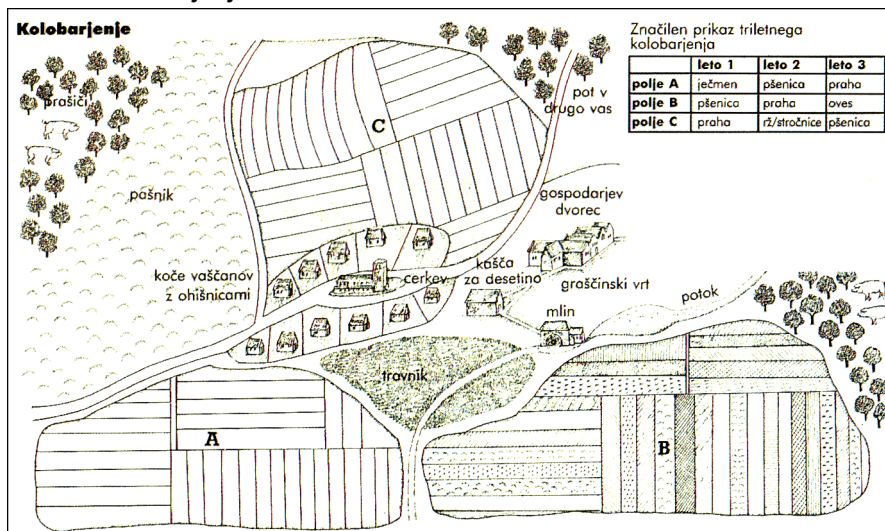
10. Kolonizacijo je navadno vodil zemljiški gospod, izvajali pa so jo podložniki. Navedite dva načina pridobivanja novih plodnih površin.

(2 točki)

11. S kolonizacijo se je spreminjal tudi način obdelave zemlje. Dvoletno kolobarjenje se je nadomeščalo s triletnim. S skico opišite triletno kolobarjenje in pojasnite, zakaj se je donosnost povečala.

(2 točki)

Slika 1: Kolobarjenje

(Vir: Hozjan, A., 2000: Zgodovina 2, str. 45. DZS. Ljubljana)

12. Uvedba triletnega kolobarjenja je vplivala tako na organizacijo dela na vasi kakor tudi na videz oziroma obliko vasi.
Kako imenujemo tip vasi, ki so nastale kot posledica uvedbe triletnega kolobarjenja v ravninskem svetu?

(1 točka)

13. S kolonizacijo se je spreminjala etnična podoba našega ozemlja. Fevdalci so na naša tla pripeljali predvsem nemško govoreče koloniste. Posledica je bila postopna germanizacija našega ozemlja zlasti na severu.

Obkrožite ustrezno trditev in svoj izbor utemeljite.

(2 točki)

Zemljiški gospodje so nemško govoreče koloniste naseljevali na naša tla iz:

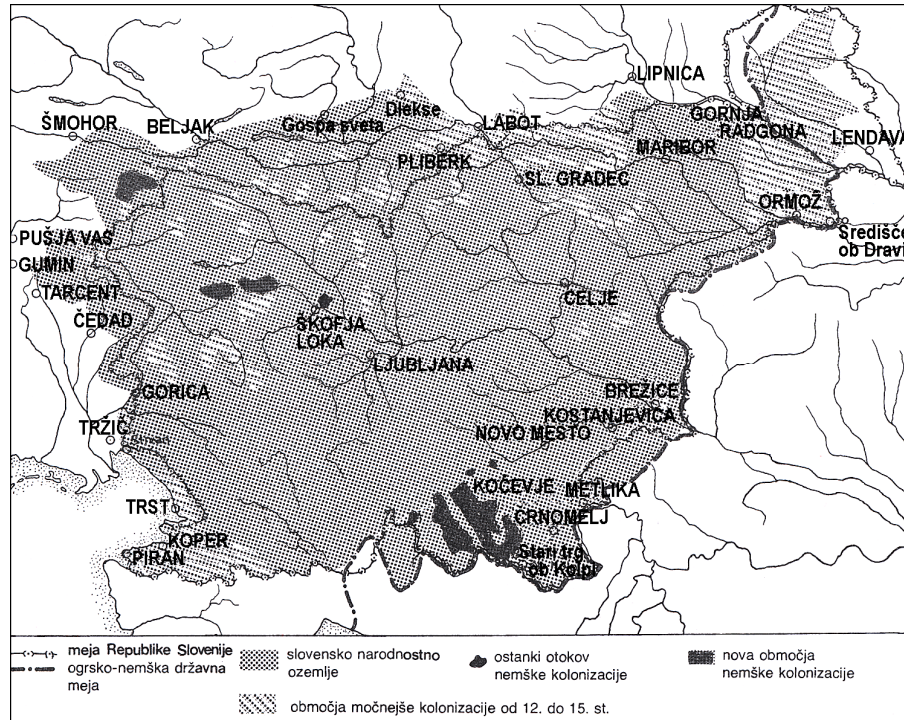
- A ekonomskih vzrokov,
- B nacionalno-političnih vzrokov.

Utemeljitev izbranega odgovora:

14. Ob dokončni ustalitvi naše etnične meje smo na severu zaradi germanizacije izgubili dve tretjini prvotnega naselitvenega prostora. Tudi znotraj strnjene slovenskega ozemlja so nastala z nemškimi kolonisti poseljena področja, imenovana nemški kolonizacijski otoki. Z zemljevida 3 izpišite pet krajev, ob katerih se je ustalila naša severna meja, in tri kraje, ob katerih se je utrdila naša zahodna meja. Navedite tudi območja treh nemških kolonizacijskih otokov.

(3 točke)

Zemljevid 3: Oblikovanje slovenske narodnostne meje v 15. stoletju

(Vir: Grobelnik, I., 1992: Zgodovina 2, str. 33. DZS. Ljubljana)

Pet krajev ob severni etnični meji:

Trije kraji ob zahodni etnični meji:

Trije nemški kolonizacijski otoki:

15. Podložniki so imeli do zemljiških gospodov številne obveznosti. Povežite navedene obveznosti podložnikov v levem stolpcu z ustrežno razlago v desnem stolpcu tako, da prepišete ustrežno veliko tiskano črko iz levega stolpca na ustrežno črtico v desnem stolpcu.

(3 točke)

A Tlaka	_____ Delo podložnika po ukazu deželnega kneza
B Velika pravda	_____ Služnostna dajatev »za gospodovo mizo«
C Desetina	_____ Dajatev ob menjavi gospodarja na kmetiji
D Mala pravda	_____ Zastonjsko delo na pridvorni zemlji ali drugih delih zemljiškega gospodarstva
E Primščina	_____ Redna dajatev v denarju ali glavnem pridelku (pšenica, oves ...)
F Deželna tlaka	_____ Oddaja desetega dela pridelka (navadno Cerkvi)

16. Z opuščanjem sistema pridvornega gospodarstva se je močno povečalo število podložniških hub. Uvajale so se tudi različne oblike zakupa. Pojasnite spodaj navedena pojma in odgovorite na vprašanji.

(4 točke)

Začasni zakup:

Dedni zakup:

Kateri od obeh zakupov je bil ugodnejši za kmeta in zakaj?

Kateri od obeh zakupov je bil ugodnejši za fevdalca in zakaj?

17. Od 11. stoletja dalje so na naših tleh začele bolj množično nastajati naselbine trgovcev in obrtnikov. Oblikovali so se trgi in mesta. Na našem področju sta se razvila dva tipa mest: celinska in obalna mesta. Spodaj so našteje razlike med obema tipoma mest. Ob vsaki razliki navedite, ali je značilna za celinsko mesto (označite tako, da na prazno črtico zapišete številko 1) ali pa je to značilnost obalnega mesta (označite s številko 2).

(3 točke)

1 Celinska mesta	_____	Imajo praviloma pisano pravo v obliki statuten.
2 Obalna mesta	_____	Mestna uprava je segala le do obzidja mesta.
	_____	Zanje je značilna kontinuiteta iz antike.
	_____	Poljedelska okolica je sodila k mestu in pod njegovo upravo.
	_____	Privilegije jim podeljuje mestni gospod.
	_____	Židje so bili iz mest izgnani okoli leta 1500.

18. Življenje v mestih so urejali mestni statuti oziroma privilegiji.
 Iz spodnjih odlomkov razberite in izpišite pravice in obveznosti meščanov.

(2 točki)

Tudi kdor leto in dan svobodno in nezahtevan živi v mestu, ta naj tudi vnaprej ostane, pred vsakim brez vsake zahteve ...

Tudi to je pravo mesta, da se more vsakdo na sejem na dan sv. Jakoba in na dan sv. Jerneja podati, tukaj in potem varen življenja in blaga osem dni pred tem in osem dni po tem, za oboje (varen pred sodnim postopkom) v stvareh sporov in rubeži ...

Tudi morajo plemeniti in neplemeniti, oboji, revni in bogati, ki imajo v Kostanjevici hišo in dvor in hočejo to uživati – če je potreba – mesto popravljati, z obhodom stražiti in z mestom služiti ... Določamo, kdorkoli bo zastavil ali zatrapal, zadelal ali na kakršenkoli drug način zasedel kakšno javno ali občinsko pot, naj plača vsakokrat 20 soldov.

Tudi dovolimo s posebno milostjo, jemati in posluževati se brez ovire lesa za kurivo, stavbnega lesa in paše v Krakovem pri Kostanjevici, če ga (les) potrebujejo, tako zmerno, da tega lesa ne bodo nikomur ničesar prodali ...

Določamo, za konja ali vola ali vprežno živino in kravo, osla ali oslico, prašiča ali svinjo, ki bodo zaloteni v piranskih vinogradih ali poljih ali vrtovih, naj gospodar za vsako nogo živine kot kazen plača en piranski sold ...

(Vir: Kos, M., 1969: Zgodovinska čitanka za 6. razred osnovnih šol, str. 38. DZS. Ljubljana)

Pravice meščanov:

Obveznosti meščanov:

19. V trgovino se je na pobudo fevdalca kmalu začelo vključevati tudi kmečko prebivalstvo.
 Kako so kmetje navadno prevažali svoje blago?
 Kateri artikel iz obmorskih mest je bil temeljna podlaga za kmečko trgovino?

(2 točki)

Slika 2: Prevažanje blaga

(Vir: Grobelnik, I., 1992: Zgodovina 2, str. 48. DZS. Ljubljana)

20. Ob koncu srednjega veka sta se tudi pri nas na podeželju vse bolj uveljavljali dve novi gospodarski panogi.
Kateri novi panogi sta nastopili v tem obdobju?

(2 točki)

Slika 3: Novost na podeželju

(Vir: Gosar, A., in Jeršič, M., 2000: Slovenija – turistični vodnik, str. 409. Mladinska knjiga. Ljubljana)

21. Navedene dogodke razvrstite v pravilno kronološko zaporedje s številkami od 1 do 6 tako, da z 1 označite najstarejši dogodek, s 6 pa najmlajšega. Lahko pa vnesete na črtico pred dogodkom ustrezno letnico: okoli leta 1002, 1254, 1273, 1278, 1436 in 1461.

(3 točke)

- _____ Smrt Otokarja II. Premisla.
- _____ Ustanovitev ljubljanske škofije.
- _____ Konec obstoja Velike Karantanije.
- _____ Začetek obdobja interregnuma (medvladja).
- _____ Rudolf Habsburški postane rimsko-nemški cesar.
- _____ Celjski grofje postanejo državni knezi.

22. V cerkveno-upravnem smislu je bilo naše ozemlje od Karla Vélikega dalje razdeljeno med dve pomembnejši cerkveni središči.
Po kateri reki je potekala meja med obema cerkvenima središčema?
Kako sta se imenovali obe cerkveni središči?

(2 točki)

23. S širjenjem beneške republike, s katero je bilo cesarstvo v pogostih konfliktih in bojih, je pod beneško republiko spadal tudi Oglej. Oglejskemu patriarhatu je v cerkveno-pravnem smislu pripadlo veliko ozemlja znotraj cesarstva. Ker je patriarh bolj podpiral politiko Benečanov kakor Habsburžanov, je cesar Friderik III. s papeževim dovoljenjem v drugi polovici 15 stoletja ustanovil na naših tleh novo škofijo.

Kje je bil sedež te nove škofije?

Komu je bila škofija neposredno podrejena?

(2 točki)

24. Pri ohranjanju in razvijanju kulturnega življenja pri nas so pomembno vlogo odigrali samostani. V začetku so menihi v glavnem prepisovali različna besedila in knjige. Kateri jezik so v glavnem uporabljali pri prepisovanju različnih del? Kakšna je bila v glavnem vsebina teh del?

Imenujte prostor v samostanih, ki je bil namenjen za to delo.

(3 točke)

25. Ohranjeni spomeniki cerkvene arhitekture iz tega obdobja izpričujejo dva prevladujoča umetniška sloga.

Pod slikama 4 in 5 zapišite ustrezni slog v katerem je bil posamezni spomenik narejen.

(2 točki)

Slika 4: Portal kapele na Malem gradu v Kamniku

(Vir: Enciklopedija Slovenije 10, str. 275. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1996)

Slika 5: Proštijska cerkev na Ptuj

(Vir: Enciklopedija Slovenije 3, str. 318. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1996)

Prazna stran